

S1E14. Maren Spliids boede i heksenes by

Poul: Det hele begyndte den dag, hvor Didrik blev syg. Skrædderen fra Ribe vågner op efter en rædsom nat. I den mørke stue sidder hustruen og tre nabokoner, som har våget over ham. De sidder og døser hen, da Didrik pludselig rejser sig op i alkoven. Han hoster og harker store, slimede stykker op og spytter dem ned i natpotten. Hustruen og nabokommunerne skynder sig over til Didrik. De kigger ned i natpotten, og et gys går gennem dem. De har aldrig set noget lignende. Det grønlig slim bliver ved med at køre rundt og rundt dernede. Det er levende. I de følgende dage kommer der besøg fra øvrigheden. Forskellige mennesker nærstuderer potten og dens indhold. Ak ja, havde de da også bare kontaktet byens læge, så var historien måske sluttet her. Men dette er kun begyndelsen, for de er alle sammen overbeviste om, at slimet i potten må være ondskab. Det må være djævlens værk. En heks må stå bag, og pilen peger på hustruen til en af Didriks skrædderkonkurrenter. Pilen peger på Maren Spliids.

Louise L.: Du lytter til Obscuritas, den mørke danmarkshistorie. Vi er i år 1637 i Ribe. Her begynder historien om Maren Spliids, som i dag er kendt som Danmarks mest berømte heks. Hvor er det, vi står nu?

Maria: Jamen, vi står ude foran Maren Spliids hus.

Louise L.: Mit navn er Louise Lindblad. Jeg er taget til heksenes by, hvor en kending her i programmet holder til.

Maria: Dejligt at se dig igen. Denne gang på hjemmebane. Jeg hedder jo Maria Østerby Elleby.

Louise H. L.: Og jeg hedder Louise Hauberg Lindgaard.

Louise L.: Sammen har de to historikere skabt et heksemuseum her i Ribe. Byen, som stod i hjertet af de danske hekseprocesser, og hvor angsten for det onde stadig står indridset over alt i byens gavle, facader og bindingsværk.

Maria: Det er skæve mure. Når man kigger ned igennem her, så er der ikke noget lige gadebillede. Det er skævt og hyggeligt og renæssanceagtigt. Og denne bygning, som vi

står ude foran, er af samme røde mursten, sort bindingsværk og blyindfattede ruder fra renæssancen af.

Louise L.: Og Louise, vi skal jo ud at kigge rundt i byen her og lede efter nogle helt særlige mærker. Vil du ikke fortælle, hvad det er for nogle mærker?

Louise H. L.: Jo. Udover selve trolddomsprocesserne så forsker jeg også i magipraksis 15-1600-tallet. Og noget af det, som har optaget mig rigtig meget, det er det, som jeg kalder for magiske beskyttelsesmærker. Sådant nogle symboler og tegn og tal, som fortidens mennesker har sat som værn mod alt det onde. Det onde er sådan lidt et abstrakt begreb. Man kan sige, at det er alt det, der kommer fra djævelen, alt det dårlige i ens liv, sygdom, ulykker... Men det allerværste er trolddom. Så disse mærker, troede man, kunne beskytte imod alle disse ting.

Louise L.: Og de sidder rundt omkring i hele byen, i hele Danmark, på bygninger sat af almindelige mennesker.

Louise H. L.: De findes faktisk rigtig mange steder. Der, hvor de er mest synlige, er selvfølgelig på bygninger. Det er tit over døre og vinduer og sådan i udsmykningen, hvor det både har været udsmykning og beskyttelse og lykkegivende. Men de er også indeni husene, hvor de for eksempel sidder lidt hemmelige steder, jo ældre husene er. Det, som de har tilfælles, er, at de allesammen trækker på den "kristne" magi. Ideen om, at alt, der kommer fra Guds hus, altså kirken, kan man tage med sig hjem for at beskytte sig mod djævelen. Og for eksempel lige nu, hvor vi står uden for heksemuseet, der er den gamle port, som går ind til museet, som er fra 1681, ret typisk for den periode, hvor der tit står nogle forkortelser for dem, der har været bygherrer og dem, der bor der osv. Og så i midten står der "anno 1681". Og imellem dette har vi sådan nogle beskyttelsesmærke, som jeg kalder for IHS-mærker eller Kristus-monogrammer, som de også hedder. Ude til venstre kan du se, at der et "I" og til højre er der et "H". Og så er der sådan et "S", der slynger sig ind imellem de to. Og det står for "Jesus Hominum Salvator" for eksempel, som betyder "Jesus, menneskenes frelser." Og det er sådan et helt klassisk symbol, især i de katolske lande, som man har mange steder. Og man troede egentlig ikke, at det var noget, vi havde heroppe på vores breddegrader. Men det kan jeg jo se i de undersøgelser, som jeg har lavet: At dem har vi rigtig mange af i Danmark.

Maria: Det er vanvittig spændende med Louises forskningsprojekt, for rigtig tit så tror jeg, at folk tænker magi og kristendom som modpoler til hinanden. Og det er det bare ikke. Og det var det ikke i 15-1600-tallet overhovedet. Der var plads til både et lidt mere smidigt verdensbillede, hvor der var Gud og Djævelen absolut vedtaget, og hvor der så var alle de andre ånder, nøkken, ellefolk, de magiske væsener, de underjordiske og det med, at du sagtens kan lave magi, som har rod i kirken.

Louise L.: Jeg tænker, at vi går mod Marens hus. Og du må endelig, Louise, pege undervejs, hvis der kommer flere mærker.

Maria: Der er et lige der. Er er et andreaskors.

Louise H. L.: Nu står vi jo her og kigger på dette IHS-mærke over porten til HEX! Og hvis man lige drejer sig en omgang den anden vej, så har vi også disse fine andreaskors. Disse krydser sådan ligesom i det skotske flag - disse "saltire crosses". Nu står Maria lige og peger. Og det er sådan noget, man kender fra bindingsværk i Tyskland og Skotland og England og mange steder. Og det har været meget diskuteret, hvad det er for noget. Det er nok dem, jeg har fundet flest af i Danmark. Det er disse andreaskors. Og faktisk - du tror, det er løgn! - så har vi flere på gaden lige herovre. Skal vi gå derhen?

Louise L.: Ja, du skal lige pege.

Louise H. L.: Gamle huse har jo disse murankre, der går på tværs igennem for at holde det sammen. Og mange af murankrene fra 15-16- og helt op til slut 1800-tallet er jo lavet af jern, for det første, som er en beskyttelse mod det onde, som vi kender det fra hestesko og lignende. Og mange af dem har også små krydser i bunden som en slags ekstra beskyttelse. Og der er nogle kilder fra 1700-tallet, der tyder på, at det har været sådan lidt a la Tv-shop: Når man køber én ting, så får man noget ekstra med. Hvis man alligevel skulle købe murankre ved smeden, så kunne han da godt lige komme et par kors i også. Og så var man lidt bedre sikret hele vejen rundt om huset. Så dem kommer vi til at se rigtig mange af i dag.

Maria: Men lad os gå ned, for det er jo egentlig en helt bestemt person her i Ribe, vi skal snakke om. Så jeg tænker, vi skal tage lige herhen. Så går vi ned ad Peder Dovns Slippe og så hen mod et særligt hus her i Ribe.

Louise L.: På vores jagt efter magiske beskyttelsesmærker, som, hvis man ved, hvad man kigger efter, faktisk er til at få øje på overalt i byen, kan jeg ikke lade være med at gå rundt og forestille mig, hvordan skrædderhustruen, Maren Spliids, også har gået her i de smalle gader, passet hjemmet på Sønderportsgade 3, børnene, forretningerne... Hvordan hun har passeret kunder og naboer på sin vej, hilst på dem helt uvidende om, at hendes liv snart vil tage en ubegribelig drejning, og at selv samme kunder og naboer snart vil komme til at se helt anderledes på den unge Maren. Se på hende som en af ondskabens udsendte.

Maria: Så denne gade for eksempel optræder i den sag, som vi skal til snakke om. Og der er et skænderi, der finder sted her. Når man står og kigger ned ad gaden her og ser disse forvitrede rosenbuske, der kaster sig ud over de små, skæve renæssancehuse og brostenene her, så kan man godt fornemme, at det er lige herhenne, at det har fundet sted. Det er lige her, de har været oppe at skændes.

Louise H. L.: Og det er generelt i hele byen. Jeg har fået et helt andet perspektiv på mit arbejde ved at bo her. Som for eksempel, når man går en dag, hvor det er meget tåget, og disse tågebanker sådan siver ind i gaderne, og det er ved at blive halvmørkt, så kan man godt forstå nogle gange, når de fortæller i disse sager, at "Så så jeg hende komme gående på et sent tidspunkt, hvor der kom en sort skikkelse efter hende, og de forsvandt ind i en port." Og man tænker "Jeg kan faktisk godt se det for mig." Altså ens tanker får meget frit løb i sådan nogle situationer, tror jeg.

Louise L.: Det hele begyndte den dag, Didrik blev syg. Eller faktisk var det en hændelse 13 år før det, der gjorde, at skrædderen mente, at netop Maren Spliids havde forbandet ham. Udover en meget succesfuld skrædderforretning, drev Maren Spliid og hendes mand, Laurits, også et værtshus her i byen. Og en aften havde Didrik trådt ind ad døren til skænkestuen og sagt "Kan jeg ikke lige få et krus øl på kredit, for jeg har desværre ingen penge." Maren havde taget ham i nakke og bukser og sagt "Du skal få ondt, skal du!" og smidt ham ud på gaden. Sådan var den unge Maren jo: Tempera-

mentsfuld og egenrådig. Men kunne det være det? Kunne Marens ord til ham den aften for 13 år siden være grunden til, at Didrik nu var blevet syg? Hvor er det, vi står nu?

Maria: Vi står ude foran Maren Spliid hus. Hun er nok Danmarks mest berømte heks. Og det er hende, vi skal følge lidt rundt i fodsporene af i dag. Og følge, hvordan det var, at det gik med hendes sag. For hun blev jo beskyldt for trolddom.

Louise H. L.: Så vi er faktisk inde i centrum af det gamle Ribe. Vi er lige mellem domkirken, faktisk, og den kirke, som Maren Spliids kom i, Sankt Katrine. Vi er jo lige her, hvor der heller ikke er ret langt til alle de andre aktører i Marens sag. Hvis man sådan tog et kort frem og satte en nål i hver eneste gang, der var et af disse mennesker i sagen, så kan vi jo se, at det er lige her rundt om. Og også ham, som anklager hende, Didrik skrædder. Han boede lige hernede for enden.

Louise L.: Og han anklager jo Maren i 1637, efter han er blevet syg. Og han påstår, at det er Maren Spliids, der har, der har forbandet ham. Vi skal lige forstå, hvorfor det er, at han peger på netop Maren.

Maria: Det er lidt tilfældigt, at det lige ender med det. Det er tydeligvis både disse nabo-kommuner, der siger, at det må være en trolddomssygdom. En veneficium kalder man det, når det er trolddom, der har forårsaget en sygdom. Og jeg tænker, at han hverken har brudt sig om Maren eller Laurits til at starte med, fordi det gik dem godt. De var rige, og de var alt det, som der ikke kørte for ham. De boede på en god placering inde i byen, de var velhavende. Laurits gik det godt for med hans skrædderbiks. Maren drev denne beværtning og havde det godt. De sås med de rigtige personer i privaten. De var venner med borgmestrene blandt andet. Så jeg tænker, at han har tænkt "Der var Maren, som jeg har været oppe at skændes med". Og det kan godt være, at der havde været nogle andre alterationer mellem dem sidenhen, men det er særligt dette skænderi for 13 år siden, som der er vidner på, der kommer til at stå klart i hans erindring.

Louise L.: Udover at det går godt for Maren, indtil dette sker, hvad er hun så ellers for en kvinde?

Maria: Hun er en total atypisk trolddomstiltalt. For at starte med det, for vi har tit så travlt med at prædike om, at størstedelen af dem, der blev tiltalt for trolddom, var de

svage i samfundet. Det var ældre og enlige, fattige kvinder, der var sådan minoriteten på kanten, der ikke havde et godt sikkerhedsnetværk. Maren er ingen af delene. Hun er i midt tredive, da dette foregår. Hun har to små børn og er godt gift. Hun er efter alt at dømme en stærk kvinde. Hun er sej og driftig og på mange måder et ideal for sådan en god renæssancekvinde. Det man ville kalde en god dannerkvinde. Der er ikke onde rygter på hende. Hun passer sit erhverv, hun passer sit ægteskab, hun går i kirken. Hun er et godt ideal på, hvad en kvinde skulle være i renæssancen.

Louise H. L.: Vi ved også om hende og Lauritz, at de har to børn i hvert fald. Det ene dør i 1628, som jeg husker det, og det andet dør efter hendes sagen har udspillet sig. Det er dem, vi ved af, at hun har haft af børn. Hun har i hvert fald nok en pige - hende, der er i live mens retssagen foregår - som er en otte-ni år, og som bliver sat i kost og tæring et andet sted undervejs. Og det er også derfor, at vi kan følge, at hun desværre dør nogle år efter Maren Spliids sag.

Maria: Nu sagde Louise jo dette med, at det er så heldigt, at vi kan se, at vi ikke er så langt væk fra nogen af stederne. Så nu tænker jeg, at vi skal ned i Svigegade, hvor hele denne misere startede.

Louise H. L.: Så tænker jeg, at du kan lægge mærke til, at her, hvor vi står nu, der ligger Marens hus lige til venstre, og du kan faktisk se, at lige hernede i svinget for enden af gaden er der, hvor Svigegade starter. Så de har boet meget tæt på hinanden. Nu har vi brosten i hele midtbyen her. Det har ikke helt været sådan, de har set ud dengang. Der har det nok været pigsten. Men det med at gå på sådan et lidt skævt underlag, der larmer osv., giver sådan en rumlighed, synes jeg, til at sætte sig ind i disse sager.

Maria: Velkommen. Nu er vi her på Svigegade. Du kan se, at det var ikke langt, vi skulle gå, for at komme fra Marens hus og så hened.

Louise L.: Og hvad er der her? Hvad er der sket her?

Louise H. L.: Svigegade, som vi står i lige nu, ligner ikke ret meget Svigegade, som den har set ud dengang. Det hus, der er lige inde til højre, som også er sådan et bindingsværks byhus, er nogenlunde tidssvarende, tror jeg. Men resten dernede er noget nyere. Og det er fordi, at Svigegade var et fattigt kvarter. Det var henede, der også gik

køer og andet, der efterlod mange spændende ting på gaden. Og det var hernede, at Didrik og alle nabokonerne boede. Så de kom vitterligt fra byens rendesten.

Maria: Det er dernede, hvor de fattige folk, de bor. Så selvom vi er tæt på Maren og Laurits' hus, så er det langt fra i stand.

Louise L.: I historien om Maren, er der flere karakterer. Der er selvfølgelig Maren, der er hendes mand, Laurits, der er Diderik Skrædder, der er Didriks hustru, og så er der også disse nabokoner eller sladrekoner, som jeg har lyst til at kalde dem. Hvem er de?

Maria: Det er simpelthen Dideriks naboer. Det er de lokale folk, der bor ved siden af ham og hustruen her i Svigegade. Og det er rigtig meget dem, der er med til det. Som sagt i starten sidder de og våger sammen med Dideriks hustru over ham. Og det er rigtig meget dem, der er med til at påpege, at denne brækklump, denne sygdom, ikke er naturlig. Det er trolddom.

Louise L.: Så er de inde at våge over Diderik, men de mødes også herude på gaden og taler sammen om "Kan det nu være Maren, der står bag dette?"

Maria: Jeg tror godt, vi kan forestille os, at når de har siddet derinde og kommer ud, og så står de herude og siger "Det er også noget værre noget med Didrik", "Jamen, ved du hvad? Og han har altid haft så godt et helbred", "Men det gik da også hurtigt ned ad bakke for ham", "Ja, nærmest som om nogen havde taget lykken fra ham, måske?", "Ja, nærmest som om nogen måske har forbandet ham?" Og så tror jeg godt, man hurtigt kan komme til at snakke om "Går det ikke også lige vel godt med hende Grimstrup-pigen der? Hvordan er hun lige pludselig kommet til ære på den måde?"

Louise L.: Hørte Maren om denne sladder, der begyndte at gå? Og hvad sagde hun egentlig til disse anklager, der kom imod hende?

Maria: Hun hørte om dem, og hun blev rasende. For dette er et samfund, hvor ry og rygter betyder helt utroligt meget. At blive talt om på den måde, om ens ære, og at folk går og siger, at man har kastet trolddom på nogen, det er jo noget af det styggeste, du kan sige. Det er jo vitterligt at sige, at du er indgået i pagt med Djævelen, at du er i ledtog med ham, og at du bruger dig af hans kræfter. Og det ville Maren jo ikke finde sig i.

Louise H. L.: Nej. Så hun går til sin lokale sognekirke, Sankt Katrine. Hun går til de gejstlige og siger "I har et af jeres sognebørn, som går og siger nogle forfærdelige løgne om mig. Det må I gøre noget ved." Så de opsøger Didrik og snakker med ham om det.

Maria: Det er sognepræsten, der gør det for ligesom at skose ham.

Louise H. L.: Og han siger, at den slags siger man kun, hvis man virkelig mener dem. Det er ikke noget, man går og sladrer om. Og i forbindelse med, at de er på vej ud igen derfra, der tager Didriks kone fat i ærmet på den ene af disse mænd og siger til ham "Hvis nu bare Maren og Laurits kunne betænke os lidt i vores fattigdom, hvis bare de kunne give os lidt penge, så skal vi nok trække vores anklage tilbage." Og det skal jo siges, at på dette tidspunkt er det ikke en anklage, det er bare sladder, der går. Og så ender det jo med, at Maren og Laurits gør noget, som nok går hen og bliver skæbnesvangert: De giver Didrik et ultimatum. Enten må han rejse sig op på tinget og tage alt dette tilbage offentligt og sige undskyld. Ellers må han gøre alvor af det og starte en rigtig hekseproces.

Maria: Nu har præsterne været med inde over. Maren har et fuldstændigt pletfrit rygte. Det er lidt bare at sige "Jamen, så må du jo bare gøre det. Så må du bare rejse denne sag. De har aldrig i deres vildeste fantasi forestillet sig, at stakkels fattige Diderik og hans sladrenaboer nede fra Svigegade faktisk ville rejse sig på tinget og anklage Maren officielt for trolddom. Og Maren og Laurits har i hvert fald ikke tænkt sig at betale bestikkelsespenge for at få dem til at holde op med at sladre om dem.

Louise H. L.: Ikke mindst når vi snakker om sådan et retssamfund, hvor det ikke så meget handler om, at noget er sket, fordi det kan være svært. Men nærmere om at have nogen til at bevise sandsynligheden af det. Altså, er man et godt kristent menneske med et godt ry og rygte, så er det nemmere at vinde sager. Og hvis man omvendt er en med et ikke særlig godt rygte, og måske endda rygte for trolddom, så er det rigtig svært at vinde dem. Så jeg tænker, at de har været ret sikre på, at dette kun kan ende på en måde: At Diderik må rejse sig op og sige undskyld, og så er det slut.

Maria: Generelt kunne du blive dømt til det, der hed at gøre kirkelig afbigt, som var det samme: Du skal rejse dig op i kirken og sige, at du har begået en fejl, gjort et eller an-

det, og få en undskyldning fra kirken. Det er lige skridtet værre end bare at rejse sig op på tinget og gøre det. Det er mere pinligt at gøre det henne i kirken. Så jeg tror vitterligt, som Louise siger, at den har været ligetil. Didrik, du kommer til at rejse dig, du kommer til at sige undskyld, og så er den sag ude af verden.

Louise L.: Men det er ikke det, der sker.

Maria: Det er ikke det, der sker.

Louise H. L.: Det er jo ikke noget, vi ved. Vi er lidt ude i spekulation nu. Jeg tænker, at Didrik har vejet sin muligheder og godt har vidst, at hvis han skal op og sige undskyld og indrømme, at han har løjet, så er der ikke nogen fremtid at komme efter. Så han har simpelthen vurderet, at det har været en bedre løsning reelt at starte en anklage på tinget. Så det gør han. Han anklager Maren for trolddom. Og når først man siger det, så fanger bordet. Så kommer der, rigtig uheldigt for Maren, en stor diskussion med byfogeden - altså ham, der sidder og dømmer i den lokale sag - om, hvordan man skal indkalde vidner. Skal det være ligesom en jury i dag, hvor man udpeger nogle fra byen, hvor flertallet skal bestemme, om man er skyldig eller ej? Eller skal det være Maren selv, der vælger dem? Så skal de til gengæld være fuldstændig enige, for ellers taber hun sagen. Og det kommer de op at diskutere om og bliver aldrig enige om. Og Didrik stiller heller aldrig op med noget, og så dør sagen faktisk ud og bliver aldrig rigtig afgjort. Og jeg tænkte faktisk, Maria, at det er lige før, at vi måske skulle tage noget at hændelsesbeløbet heromme ved tingsslippet, hvis det er. For der har hun siddet fængslet. Det er der, heksehullet har været.

Louise L.: Hvornår har hun siddet fængslet der? Altså hvornår i forløbet?

Maria: Det har hun i 1640, hvor sagen blev rejst igen af Gregers Krabbe.

Louise L.: Okay.

Maria: Når du er undervejs i processen, så bliver du indespærret, medmindre der bliver stillet kaution for dig. Hvilket der faktisk gør. Men fordi der så er en kæmpe diskussion, hvor folk er sure over, at borgmestrene har kautionerede hende ud, ender hun faktisk med at blive sat i heksehullet alligevel.

Louise L.: Hun har simpelthen siddet...

Louise H. L.: I en bygning, der ikke findes længere, men lige heromme.

Louise L.: ... lige heromme.

Maria: Det er jo vildt. For den blev rigtig afsluttet ordentligt, der da den først var oppe i 1637. Og så er det, at Didrik på et tidspunkt har - du har sådan et godt udtryk - "vandret på sine bare konvolutter" til enten Haderslev eller Kolding, hvor Christian den Fjerde har været på tur. Og så har han simpelthen fået foretræde for kongen. Denne fattige skrædder fra Svigegade i Ribe er turneret over til Østjylland og har fået foretræde for den øverste i hele riget, som har fattet medlidenhed med ham og tænkt "Det lyder rigtigt, denne trolddomsting. Og hvor er det dog skrækkeligt, at du ikke har midlerne til at få sagen ført ordentligt. Du vil jo tydeligvis gerne." Så, som Louise siger, skriver Christian den Fjerde til Gregers Krabbe, der er kommet til i mellemtiden. Den tidligere adelsmand Albert Skeel, er nemlig død. Og så er det Gregers Krabbe, der er kommet til. Og så skriver han til ham og siger "Det er dit ansvar som adelig i området, at når nogen ikke selv kan føre sager, så må du ligesom hjælpe dem. Så må du gøre det på deres vegne."

Louise H. L.: Og udover denne del om, at han falder sympati, så skal vi jo heller ikke glemme, at Christian den Fjerde var, hvad vi kan kalde for, heksejæger. Han var meget ivrig efter at få dette ned med nakken for kongeriges skyld. For hvis man som konge på dette tidspunkt ikke forfulgte trolddom, så var man faktisk skyld i, at ens undersåtter kom i helvede, når dommedagen stod. Så han havde et meget stort ansvar på sine skuldre. Så sagen bliver rejst igen, og hun bliver dømt skyldig. Første gang i Ribe. Men så bliver sagen ført til Landstinget, og der bliver hun kvitsvoret. Det vil sige, at hun bliver frikendt. Så første gang bliver hun egentlig kendt for trolddom. Men da den så kommer videre til Landstinget, har Maren en advokat, som Laurits hjælper hende med at stille, og han sørger simpelthen for at gå ind og modbevise alle disse trolddomsanklager. Dem går han ind og modbeviser, så der ikke er nok vægt eller fylde i. Så hun bliver faktisk frikendt.

Louise L.: Gudskelov bliver hun frikendt.

Louise H. L.: Ja, og det skal lige siges, i øvrigt, at når vi siger Landstinget, så er det er bare det niveau. I Ribe havde man nemlig særlig ret til at have en rådstue, som det hed. Så det er den samme bygning, hvor det foregik på første niveau. Så det er nærmest de samme mennesker, der sidder og dømmer hende første og anden gang. Men dejligt! Hurra! Maren er frikendt. Men sagen slutter ikke der. Den slutter overhovedet ikke der. Jeg ved ikke, om du kan forestille dig, når Christian den Fjerde personligt går ind i det og beder sin lensmand om at gøre noget, og de så taber sagen, hvordan det så går over? Ikke så godt. Så han siger til Gregers Krabbe "Nu skal du fortsætte." Og så indstævner han sagen til København. Maren er blevet ført til hovedstaden, til København, og hun bliver indsat i Blåtårn. Hvad er det for et sted? Blåtårn er et efter sigende lidt blåligt tårn, der hører til Københavns Slot. Og det er der, hvor der er fangekælder, og hvor folk, når de venter rettergang ved kongens retteting, ofte er indsat.

Louise L.: Og hvad sker der her i den tid, hvor Maren er indsat?

Louise H. L.: Vi ved det ikke med sikkerhed. Noget af det, vi ved, er, at der har været to fangevogtere, der er blevet aflønnet for altid at være i hendes celle. Dag og nat. Og så er der foregået nogle ting, som mere eller mindre har været officiel tortur. Og når man siger "officiel", så handler det nok om, at der på dette tidspunkt decideret var tortur, som man tilkaldte bøddlen til at gøre. Så man kom på radbrækkeren eller lignende. Men der var også alt det, vi i dag nok ville kalde for tortur, som søvnberøvelse, verbale overfald, mangel på mad eller lignende. Så hun har været der i en otte-ni måneders tid, hvor vi ikke helt præcist ved, hvad der er foregået. Men formodentlig en form for tortur også. Og hvis man forestiller sig, at der i otte-ni måneder konstant er nogle fremmede mennesker, der holder øje med dig, som hele tiden hvisler til dig og siger til dig "Du en heks. Du har gjort disse ting. Hvornår solgte du din sjæl til djævelen?" Og de bliver ved og ved. Og hver gang du måske er faldet i søvn, ved vi fra andre trolddomsprocesser rundt omkring - blandt andet har vi nogle ret detaljerige beskrivelser fra nogle sager i England, at så bliver du prikket vågen igen. Og dette fortsætter bare. Der er altid mindst en af disse fangevogtere, der holder øje med dig hele tiden, der taler til dig, der ikke lader dig sove. Til sidst vil du indrømme hvad som helst. Det er også værd at sige, at det er meget usædvanligt, at sagen kommer til kongens retteting på dette tidspunkt. Det har mest været nogle adelige sager. Enten ved at det er de adelige, der er blevet anklaget, eller ved, at der er nogen, der er mistænkt for at have kastet sort magi på adelige. Så det er

meget specielt, at hun er der. Og det ved Maren også godt, er jeg ganske sikker på. Og jeg tror ikke, at hun har ret meget håb for, at dette ender godt. Især ikke jo længere tid der går. Det gør faktisk også, at når vi når hen i oktober 1641, der indrømmer Maren alt. Hun fortæller nu, at hun er en heks, at hun er i ledtog med djævelen, og at hun har gjort alverdens folk fortræd ved trolddom. Og hendes bekendelser bliver ved med at åbne sig og åbenbare nye ting. Hun fortæller, hvordan hun har gemt alterbrødet i munden, for eksempel, når hun har været i kirke, og taget det ud bagefter, spyttet på det og trådt på det og på den måde beskæmmet Guds hellige sakramente. Hun fortæller om, at hun har et hekserode, som er det, man kalder en heksekole eller et hekse-"coven" på engelsk. Så at hun med flere andre hekse har gjort dette. Er taget hen og har forbandet Didrik og gjort ham fortræd, fået dem til at holde ham nede, mens hun har siddet og puttet en sko ind i munden på ham midt om natten og gjort, at han har været ved at kvæles. Og hun har en satanisk lille hjælper, en hjælpedjævel eller en dreng, som hedder Andreas, som er sådan en rød hund, som er dæmonisk og fragter hende ting. Og så kommer hun jo for rettertinge, hvor hun får sin dom, i København. Og så kommer hun igen på pinebænken. Der var der, man normalvis blev udsat for tortur i danske sager. Og så skal hun indrømme endnu mere. Og så til sidst skal hun jo tilbage til Ribe, hvor der igen sker flere ting og flere indrømmelser. Og hun udlægger andre folk i byen. Hun fortæller, hvordan der er en hob andre mennesker, som har været med hende til disse djævlesabbatter, der blandt andet er foregået på den gamle pestkirkegård. Der ligger Danhostel i dag. Vi kørte lige forbi det på vej ud.

Louise L.: Hvad er en djævlesabbat?

Maria: Det er jo disse sataniske møder, hvor heksene flyver over himlen, og så mødes de om natten med Satan og beskæmmet alle de kristne ritualer. De gør dem forkert. De bekender blandt andet lydighed til djævelen ved at kysse ham i røven, og de spiser rådden mad, og de koger fedtet af spædbørn for at lave flyvesalver, og de har omgang med dæmoner, og de danser diabolsk her. Der fortæller Maren nu også om, hvordan de har danset denne forkerte dans om natten på kirkegården, mens Niels Hollesen, som er portner, har slået på en tromme med rævehaler. En glastromme vel at mærke, bare for at understrege det absurde i det. Noget, der er forkert. Det bør jo ikke kunne lade sig gøre at have en glastromme, en glaretromme. Så det bliver hele tiden nogle fortællinger om ting, der er på hovedet, der er forkerte, der er dæmoniske.

Louise L.: Maren Spliids skæbne ender her, hvor vi står nu.

Louise H. L.: Den 10. november 1641 bliver hun fragtet herud. Hun har dagen forinden læst sin tilståelse igen inde på Riberhus. Og nu er dagen kommet, hvor hun står herude. Der er fuldstændig stuvende fuldt af mennesker her. Det ved vi fra kilderne. Præsten kan næsten ikke komme op til hende, fordi hun lige skal give sin sidste tilståelse.

Louise L.: Hvem har været her?

Louise H. L.: Alle. Alle fra byen, alle fra oplandet. Vi ved, at folk er taget hertil i stor strøm fra hele området ude omkring Ribe. Der er mange mennesker. Og udover det celebre i sagen, hører det også med, at normalvis når man har en hekseprocesser, så kommer folk hjem, når de er blevet dømt oppe på Landstinget, hvor de blev tortureret. De har givet navnene på alle dem, de er i ledtog med, så man kan ret hurtigt rundt omkring i byen høre, hvem det er, som nogle udlægger som hekse. Men Maren har jo primært gjort det i København til at starte med. Og så er der også foregået nogle hemmelige ting på Riberhus. Og det er ikke allesammen, man har hørt om i offentligheden. Så der også en vis angst for "Hvem er det, hun har sagt navnet på? Er det nogen jeg kender? Er det mig? Og hvem er den næste, som vi måske kan risikere, der starter en sag mod?" Der er der blandt andet den en lokal kone, der forsøger at få Maren til at trække sin udlæggelse af hende tilbage herude. Mens bålet er ved at blive tændt op, forsøger hun at sige til hende "Sig, at det ikke er sandt. Træk det tilbage, at jeg også er en heks." Og ud fra hvad vi umiddelbart kan se fra kilderne, så svarer Maren hende ikke. Hun er simpelthen helt nedbrudt på dette tidspunkt.

Louise L.: Den 10. november 1641 føres Maren Spliids ud til Galgebakken lidt nord for byen. Et stort bål er bygget op ved siden af galgen. Hele byen er mødt op. Didrik, nabokonerne, hendes mand Laurits og deres lille datter. De er her allesammen, og de kigger på Maren, som bliver bundet til en stige. Hun får et lod krudt bundet til ryggen. Bålet bliver antændt, og da flammerne blusser op, så sænkes stigen ned. Den tid, som Maren lever i, og er en del af...?

Louise H. L.: Det er en tid fyldt med modsætninger. Det er en tid med både videnskab og oplysning i forskellige rækker. Det er en tid, hvor der er masser af folk, der tvivler på djævelpagter og på troen på trolddom. Men det er også en tid, hvor meget ikke er afkla-

ret endnu, hvor gudstroen er stærk og inderlig, og hvor frygten for dommedag og djævelen også bare raserer rundt i hele Europa. Det er en tid med religiøs splittelse mellem reformation og katolicisme, mellem det konforme og gammeldags og nye strømninger. Loven går ind og fortæller dig, at trolddom er virkelig, og at djævelen er én, du skal frygte, og det er nemt at føle sig mere sikker, hvis bare vi får ram på det dæmoniske, der er rundt omkring os. Hvis man skal lære noget af eller tage noget med fra Maren, så tror jeg, at Maren brugte hele sit liv frem til Didriks anklager, på aldrig nogensinde at tænke specielt over trolddom. Trolddom var jo ikke noget, der ramte nogen som hende. Trolddom var noget, der ramte andre. Det var ikke sådan nogle som hende, der var hekse eller troldfolk. Men der er aldrig nogen, der er sikre, når først vi vedtager et fjendebillede nok. Når der er noget, vi som samfund bliver bange nok for, så kan det ramme alle. Der er dem, som det rammer oftest. Men det betyder ikke, at der er nogen, der kan gå fri for det. Så dette med at have øje på, at det, der rammer de svage i samfundet, også kan ramme dig selv lige pludselig.

Poul: Du har lyttet til historien om Maren Spliids fra heksenes by, Ribe. Det onde står stadig indridset i hele byen. De magiske beskyttelsesmærker vidner om den angst, som gennemsyrede Ribe, ja, hele det danske rige, i 1600-tallets Danmark. Angsten for, at det onde skulle trænge ind gennem selv de mindste sprækker.

Louise L.: Obscuritas er produceret af Louise Lindblad for Vores tid med støtte fra William Demant Fonden. Redaktør er Rikke Caroline Carlsen. Du kan finde flere podcasts om historie ved at søge på Vores Tid i din podcast-app.